

Anna Hacıuk

Katolicki Uniwersytet Lubelski

ORCID: 0000-0003-3204-6380

UMOWY DOWODOWE W SPRAWACH GOSPODARCZYCH – REFLEKSJE NA TEMAT NOWEJ INSTYTUCJI W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

Wprowadzenie

Obszerna nowelizacja k.p.c.¹ objęła swym zakresem m.in. postępowanie w sprawach gospodarczych. Szczególnie interesującym rozwiązaniem procesowym, które zostało zaimplementowane do k.p.c.², jest instytucja umów dowodowych. Mimo że tematyka umów dowodowych od zawsze cieszyła się zainteresowaniem przedstawicieli nauk prawnych, dopiero teraz po raz pierwszy instytucja ta została uregulowana wprost w przepisach k.p.c. W założeniu ma to pomóc w przyspieszeniu postępowań oraz wpłynąć pozytywnie na ekonomikę procesową, co w przypadku postępowań w sprawach gospodarczych ma niebagatelne znaczenie. Z uwagi na to, że umowy dowodowe stanowią nową instytucję, istotnie wpływającą na przebieg postępowania dowodowego, zasadne jest poddanie jej możliwie wielu analizom w celu wykształcenia dobrej praktyki w zakresie jej stosowania.

Umowy dowodowe w doktrynie prawa procesowego

Dopuszczalność umów dowodowych była przedmiotem zainteresowań i żywej dyskusji przedstawicieli doktryny już w okresie międzywojennym. Większość przedstawicieli nauki prawa opowiadała się za niedopuszczalnością umów dowodowych na gruncie polskiej procedury cywilnej. Co prawda ówczesne regulacje nie stanowiły wprost o możliwości zawierania takich umów, jednak już

¹ Dz.U. 2019, poz. 1469.

² Dz.U. 2019, poz. 1460 ze zm.

wtedy pochyłono się nad tą problematyką. W szczególności rozważano dopuszczalność umów dowodowych co do wyboru środków dowodowych oraz umów dowodowych co do rozkładu ciężaru dowodu³. Z. Fenichel wskazał, że umowy dowodowe należy przyjąć za niedopuszczalne, ponieważ k.p.c. jest prawem publicznym, przez co strony na jego mocy mają ograniczoną możliwość wyrażania swojej woli w procesie⁴. Za dopuszczalne zaś uznał umowy co do rozkładu ciężaru dowodu, które interpretował jako umowy prawa cywilnego materialnego, gdzie strona stosunku prawnego może dysponować prawem wedle swojej woli, z zastrzeżeniem, że prawo to przysługuje w takich granicach, w jakich stronom przysługuje swobodna dyspozycja ich prawem⁵. Z kolei Z. Hahn wyraził pogląd, że umowy dowodowe w przedmiocie ciężaru dowodu są bezskuteczne, ponieważ prawo procesowe jest prawem publicznym stanowiącym *ius cogens* i tylko w nielicznych przypadkach przybiera postać *ius dispositivum*⁶. Umowy dowodowe ograniczające środki dowodowe oraz umowy co do oznaczenia środków dowodowych uznał za nieważne z uwagi na ich sprzeczność z zasadą swobodnej oceny dowodów⁷.

W czasach powojennych głos w dyskusji zabrał W. Siedlecki, który wyraził pogląd o niedopuszczalności zawierania umów dowodowych, wskazując na to, że stoją one w sprzeczności z możliwością przeprowadzenia dowodów z urzędu czy też zasadą prawdy materialnej⁸. Za niedopuszczalnością umów dowodowych opowiedział się również K. Piasecki, który dodatkowo wskazał, że sąd nie może być skrępowany regułami dowodowymi określonymi przez strony⁹. H. Dolecki wyraził pogląd, że umowy dowodowe są sprzeczne z podstawowymi regułami prawa dowodowego i w związku z tym w prawie polskim są one niedopuszczalne¹⁰. Obszerną analizę w zakresie umów dowodowych poczynił także W. Mikuszewski, który podzielił umowy dowodowe na trzy kategorie: umowy, na mocy których strony zgadzają się na prowadzenie dowodów w granicach środków dowodowych przewidzianych przez k.p.c., umowy, które rozszerzają prowadzenie dowodów w granicach środków dowodowych

³ R. Kulski, *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Łódź 2006, s. 259.

⁴ Z. Fenichel, *Ciężar dowodu w kodeksie zobowiązań*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 11, s. 331.

⁵ *Ibidem*, s. 332; H. Dolecki, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998, s. 67–68.

⁶ Z. Hahn, *Ciężar dowodu w procesie cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 16–17, s. 557.

⁷ *Ibidem*.

⁸ W. Siedlecki, *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1953, z. 7, s. 73–75; *idem*, O tzw. umowach procesowych [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. Alfreda Ohańcowa. Studia z prawa zobowiązań*, Warszawa–Poznań 1979, s. 180.

⁹ K. Piasecki [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, red. K. Piasecki, Warszawa 2001, s. 974.

¹⁰ H. Dolecki, *Ciężar dowodu...*, s. 75.

przewidzianych przez k.p.c., oraz umowy, które zawężają dowodzenie z określonych dowodów¹¹. W. Mikuszewski uznał pierwszą kategorię umów dowodowych za niedopuszczalną z uwagi na to, że to ustawodawca wskazał w ustawie, za pomocą jakich środków dowodowych sędzia może ustalać stan faktyczny w sprawie, natomiast nie ma możliwości, aby strony za pomocą umowy decydowały za sąd, w jaki sposób ma te ustalenia czynić¹². Druga kategoria umów dowodowych została uznana przez W. Mikuszewskiego za dopuszczalną¹³. Trzecia kategoria umów dowodowych została uznana za niedopuszczalną, ponieważ przepisy dotyczące postępowania dowodowego to normy *iuris cogentis*, a te nie podlegają dyspozycji stron z wyjątkami, w których to ustawodawca przyznaje takie prawo stronom¹⁴. A. Stefaniak także wyraził dezaprobatę co do dopuszczalności zawierania umów regulujących rozłożenie ciężaru dowodu, uznając je za nieważne z uwagi na to, że reguły o rozłożeniu ciężaru dowodu to normy bezwzględnie obowiązujące, co powoduje wyłączenie odmiennej dyspozycji stron¹⁵. R. Kulski stwierdził, że umowy dowodowe powinny być wyraźnie uregulowane w k.p.c., tym bardziej że ich zawieranie nie stoi w sprzeczności z zasadą kontrydiktoryjności, zasadą prawdy materialnej oraz zasadą swobodnej oceny dowodów, zaś sama instytucja umów dowodowych byłaby wyrazem pewnych trendów w postępowaniu cywilnym oraz dążeniem do zapewnienia szybkości postępowania¹⁶.

Głos w dyskusji pojawił się również w orzecznictwie. Należy wskazać na wyrok Sądu Najwyższego, w którym stwierdzono niedopuszczalność umów dowodowych z uwagi na sprzeczność z prawem zastrzeżenia, które wyłącza dyspozycję środkami dowodowymi, a daje uprawnienie sądowi dopuszczenia dowodów z urzędu bez żadnych ograniczeń (art. 3 § 2, art. 232 k.p.c.) i stąd nie wiąże sądu w takiej sprawie (w przedmiotowym wyroku mowa o zastrzeżeniu w umowie o dzieło sztuk plastycznych dotyczącym tego, że w sporach, jakie powstaną przy jej wykonywaniu, strony uznają za obowiązującą tylko opinię Komisji Rzecznawców do Spraw Artystycznych powołanej przez Ministra Kultury i Sztuki w trybie określonym w uchwale nr 178 Rady Ministrów z dnia 20 lipca 1967 r. w sprawie organizacji rzecznawstwa)¹⁷.

¹¹ W. Mikuszewski, *Dopuszczalność umów regulujących sposób prowadzenia dowodów w procesie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1939, z. 3, s. 231.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*, s. 232.

¹⁴ *Ibidem*, s. 237.

¹⁵ A. Stefaniak, *Onus probandi w procesie cywilnym*, Lublin 1972, s. 145–146.

¹⁶ R. Kulski, *Umowy dowodowe w postępowaniu cywilnym (rozważania na tle prawnoporównawczym)* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego: zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006, s. 97.

¹⁷ Wyrok SN z dnia 18 lipca 1980 r., sygn. I CR 236/80, OSNCP 1981 nr 5, poz. 80, Legalis.

Umowy dowodowe – charakterystyka ogólna

Umowy dowodowe zaliczane są do umów procesowych w postępowaniu cywilnym. Za umowy procesowe uznaje się takie umowy, które odnoszą się do postępowania sądowego oraz jednocześnie mają bezpośredni skutek w procesie¹⁸. Instytucja umów procesowych w polskim porządku prawnym jest znana i wykorzystywana, jednak w dość niewielkim zakresie. Wśród dotychczas przewidzianych przez k.p.c. umów procesowych należy wymienić umowy o właściwość sądu (umowy prorogacyjne) oraz umowy o jurysdykcję krajową. Nowym rodzajem umowy procesowej jest umowa dowodowa, ale dopuszczalna jedynie w sprawach gospodarczych. Ustawodawca w uzasadnieniu do projektu nowelizacji k.p.c. wskazał, że współczesny poziom profesjonalizmu w obrocie gospodarczym daje przyzwolenie na poszerzenie zakresu autonomii stron w procesie, czego wyrazem jest właśnie instytucja umów dowodowych¹⁹. W literaturze procesowej wskazuje się, że umowy dowodowe mogą precyzować środki dowodowe, które zostaną wykorzystane do ustalenia twierdzeń faktycznych stron, określać rozłożenie ciężaru dowodu oraz twierdzenia o faktach, które strona będzie zobowiązana udowodnić w trakcie postępowania lub które zostały już uznane za udowodnione²⁰. Na mocy art. 458⁹ k.p.c. dopuszczono możliwość wyłączenia przez strony będące profesjonalistami obrotu gospodarczego określonych dowodów w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego. Konsekwencją zawarcia umowy dowodowej jest związanie sędziego jej postanowieniami w zakresie prowadzenia postępowania dowodowego²¹. Celem zawierania umowy dowodowej jest uregulowanie sposobu przeprowadzania dowodu w postępowaniu cywilnym, zatem od momentu jej zawarcia sąd związany jest jej postanowieniami w zakresie prowadzenia postępowania dowodowego²².

Zagadnieniem budzącym żywą dyskusję w doktrynie jest określenie charakteru prawnego umów procesowych, w tym umów dowodowych. Z uwagi na skomplikowany charakter tej tematyki, której można byłoby poświęcić odrębną pracę naukową, poniższe stwierdzenia mają na celu jedynie zarysowanie i zasygnalizowanie problematyki w tym obszarze. W doktrynie procesowej wskazuje się, że umowy procesowe mogą być uznane za czynności materialnoprawne, czynności procesowe lub czynności o charakterze mieszanym²³. W. Siedlecki wyrażał pogląd o materialnoprawnym charakterze umów procesowych, wskazując, że umowy procesowe zawierane są przez podmioty niebędące jeszcze stronami procesu, same

¹⁸ W. Mikuszewski, *Dopuszczalność umów...*, s. 226.

¹⁹ Uzasadnienie druku sejmowego nr 3137, Sejm RP VIII kadencji, s. 106.

²⁰ R. Kułski, komentarz do art. 458⁹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. III: *Komentarz*. Art. 425–729, red. A. Marciniak, Warszawa 2020, Legalis.

²¹ W. Mikuszewski, *Dopuszczalność umów...*, s. 226.

²² *Ibidem*; R. Kułski, komentarz do art. 458⁹.

²³ R. Kułski, *Umowy procesowe...*, s. 149.

umowy procesowe zawierane są poza sądem, przez co brakuje im wniosku lub oświadczenia skierowanego do sądu, a skutek procesowy nastąpi dopiero w przyszłości, w toku postępowania, kiedy umowa procesowa zostanie powołana²⁴. W przeważającej mierze przedstawiciele doktryny opowiadają się jednak za tezą, że umowy procesowe to czynności procesowe²⁵. Z kolei Z. Radwański i K. Mularski wskazują, że występują mieszane czynności prawne, których charakter prawny wzbudza kontrowersje, podając przykład ugody sądowej, która podlega reżimowi prawa materialnego i procesowego²⁶. Wskazują również na koncepcję dualistyczną, zgodnie z którą wyróżnia się ściśle ze sobą związane czynności: materialnoprawną i procesową, gdzie do każdej z nich należy stosować właściwe przepisy określające przesłanki jej ważności oraz skutki prawne²⁷.

Regulacje prawne dotyczące umowy dowodowej w postępowaniu gospodarczym

Dopuszczalność stosowania umów dowodowych ograniczono do spraw gospodarczych. Zgodnie z definicją przyjętą w art. 458⁹ § 1 k.p.c. zawierane przez strony umowy dowodowe mają na celu wyłączenie określonych dowodów w postępowaniu w sprawie z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy. Tym samym strony, zawierając taką umowę, zawężają możliwość dowodzenia w danym postępowaniu²⁸. Wątpliwości pojawiają się w kwestii tego, jak dokładnie powinno zostać sformułowane wyłączenie. Wydaje się, że wystarczające jest wskazanie określonej kategorii środków dowodowych, np. dowodu z opinii biegłego, co jest w zasadzie optymalnym rozwiązaniem w sytuacji uprzedniego zawarcia umowy dowodowej, przed wszczęciem postępowania, kiedy często strony nie wiedzą jeszcze, czy nastąpi zawisłość sprawy przed sądem. W sytuacji, gdy umowa dowodowa jest zawierana w trakcie postępowania, realne staje się większe skonkretyzowanie wyłączonych środków dowodowych, np. wyłączenie dowodu z opinii biegłego X, wyłączenie dowodu z zeznań świadka Y.

Omawiany przepis jednoznacznie wskazuje, że umowa dowodowa między stronami obowiązuje jedynie w sprawie z określonego stosunku prawnego powstałego na podstawie umowy. Wykładni wymaga sformułowanie „określony

²⁴ W. Siedlecki, *Czynności procesowe*, „Państwo i Prawo” 1951, z. 11, s. 705 i n.; *idem*, *O tzw. umowach...*, s. 169 i n.

²⁵ W. Berutowicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1971, s. 246; A. Skąpski, *Ograniczenia dowodzenia w procesie cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1981, z. 3, s. 24 i n.

²⁶ Z. Radwański, K. Mularski [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. II, red. Z. Radwański, Warszawa 2019, Legalis.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ R. Kułski, komentarz do art. 458⁹.

stosunek prawny”. Zgodnie z poglądem R. Kulskiego umowa dowodowa jest wiążąca dla stron w jednej lub maksymalnie kilku sprawach (zawisłych lub mogących w przyszłości wyniknąć) z określonego stosunku prawnego, który powstał przez zawarcie umowy, natomiast z pewnością nie we wszystkich sprawach z danego stosunku prawnego między stronami²⁹. Przepis art. 458⁹ § 1 k.p.c. wyraźnie stanowi, że mowa tutaj o stosunku prawnym powstałym z mocy umowy, co wskazuje, że umowa dowodowa nie może zostać wykorzystana w sporze wynikającym z czynów niedozwolonych³⁰. Istotną kwestią jest moment, w którym strony mogą zawrzeć umowę dowodową. W literaturze wskazuje się, że umowy dowodowe można podzielić na uprzednie, czyli zawarte przed wszczęciem postępowania gospodarczego, oraz następcze, czyli zawarte po wdaniu się stron w spór³¹. A. Arkuszewska wśród umów następczych wyróżnia umowy, które są zawarte przed sądem, oraz umowy zawarte poza nim³².

Zawierając umowę dowodową, należy zwrócić uwagę na jej formę. Ustawodawca wskazał w art. 458⁹ § 2 zd. 1 k.p.c., że umowa dowodowa może być zawarta w formie pisemnej pod rygorem nieważności lub ustnie do protokołu przed sądem. W praktyce najczęściej umowa dowodowa będzie sporządzana w formie klauzuli w umowie cywilnoprawnej tworzącej dany stosunek prawny między stronami. Nie ma również ustawowych przeciwwskazań, aby umowa dowodowa została sporządzona w formie odrębnej umowy. Bez względu na to, czy umowa dowodowa jest zawarta w formie postanowienia, czy jako odrębna umowa, w obu przypadkach konieczne jest zachowanie wymaganej formy³³.

Ustawodawca wprost uregulował zasady postępowania w sytuacji kolizji kilku umów dowodowych. W razie wątpliwości uważa się, że umowa dowodowa późniejsza utrzymuje w mocy te postanowienia umowy wcześniejszej, które da się z nią pogodzić. Wynika to z reguły *pacta sunt servanda* stosowanej w prywatnym obrocie prawnym, jednak z uwagi na mogące pojawić się wątpliwości ustawodawca uregulował tę kwestię wprost³⁴. Choć umowa dowodowa jest umową procesową, przy okazji tego zagadnienia szczególnie dostrzegalne jest jej podleganie pod reżim prawa materialnoprawnego, głównie przy zawarciu umowy i złożeniu oświadczenia woli, w związku z tym do umów dowodowych stosuje się reguły kontraktowania jak w prawie materialnym³⁵.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ *Ibidem*.

³² A. Arkuszewska, komentarz do art. 458⁹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, Legalis.

³³ R. Kulski, komentarz do art. 458⁹.

³⁴ A. Arkuszewska, komentarz do art. 458⁹.

³⁵ E. Marszałkowska-Krześ, komentarz do art. 458⁹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2019, Legalis.

Podobnie rzecz się ma w kontekście dopuszczalności zawarcia umowy dowodowej przez pełnomocnika, co dla podmiotów obrotu gospodarczego stanowi istotną kwestię. Umowy dowodowe mogą być zawierane także przez pełnomocnika na podstawie pełnomocnictwa do czynności prawnych, ale nie jest wykluczone podjęcie działań przez pełnomocnika na podstawie pełnomocnictwa materialnego przy zastosowaniu przepisów prawa cywilnego materialnego o pełnomocnictwie³⁶. Zgodnie z art. 458⁹ § 3 k.p.c. nie ma możliwości zawarcia umowy dowodowej z zastrzeżeniem terminu lub pod warunkiem, ponieważ jest ona wówczas obciążona sankcją nieważności. Istnieje możliwość, że umowa dowodowa będzie obciążona wadliwością. Przyczyn, które odpowiadają za uchybienia procesowe, może być wiele, jednak przede wszystkim problematyka ta sprowadza się do naruszenia przepisów procesowych, które regulują daną czynność procesową³⁷.

Przyczyn ewentualnych błędów należy upatrywać przede wszystkim w braku zdolności sądowej, braku zdolności procesowej, braku legitymacji do dokonania czynności prawnych, brakach już w samej treści umowy dowodowej – jej niezupełności, nieprecyzyjności, wadliwości złożonych oświadczeń woli, czy też uchybieniach w zakresie formy umowy dowodowej³⁸. Skutkiem procesowym zaistniałych wad procesowych są: nieistnienie czynności, nieważność czynności i bezskuteczność czynności³⁹.

Z uwagi na doniosłe znaczenie umowy dowodowej i jej wpływ na postępowanie dowodowe należy szczególną uwagę zwrócić na możliwość podniesienia zarzutu nieważności lub bezskuteczności umowy dowodowej. Ustawodawca zastrzegł w § 4 omawianego przepisu, że można to uczynić najpóźniej na posiedzeniu, na którym powołano się na tę umowę, a jeśli uczyniono to w piśmie procesowym – najpóźniej w następnym piśmie procesowym albo na najbliższym posiedzeniu. Spóźniony zarzut nie zostanie uwzględniony przez sąd. Zagadnieniem budzącym wątpliwości była kwestia dowodu przeprowadzonego już przez sąd, a jednocześnie uwzględnionego w umowie dowodowej. Ustawodawca uregulował wprost postępowanie w sytuacji, gdy w umowie dowodowej zostanie wyłączony dowód, który już został przeprowadzony przed sądem. Zgodnie z treścią 458⁹ § 5 k.p.c. objęcie umową dowodową dowodu przeprowadzonego przed sądem przed jej zawarciem nie pozbawia go mocy dowodowej. Realnym scenariuszem jest możliwość wyłączenia umową dowodową wszystkich dowodów przez strony. Wydaje się, że taka możliwość postępowania nie jest zabroniona, ponieważ fakty, które mogłyby zostać wykazane dowodami wyłączonymi przez umowę dowodową, sąd może ustalić na podstawie

³⁶ R. Kulski, komentarz do art. 458⁹.

³⁷ R. Kulski, *Umowy procesowe...*, s. 259.

³⁸ *Ibidem* s. 264, 266, 268.

³⁹ *Ibidem*, s. 261.

twierdzeń stron, biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy⁴⁰. Sąd natomiast ma obowiązek z urzędu wyłączyć dopuszczenie dowodu uwzględnionego w umowie dowodowej. Oznacza to, że przeprowadzając postępowanie dowodowe w sprawach gospodarczych, z urzędu musi wziąć pod uwagę, które dowody mocą postanowień umowy dowodowej zostały wyłączone przez strony. Innymi słowy, sąd w tym przypadku jest związany treścią umowy dowodowej, natomiast art. 458⁹ § 6 k.p.c. wyłącza stosowanie w postępowaniu w sprawach gospodarczych przepisu art. 232 k.p.c.⁴¹

W związku z tym, że umowa dowodowa ma na celu wyłączenie możliwości przeprowadzenia dowodów w toku postępowania, może dojść do sytuacji, w której fakt miał zostać wykazany przez wyłączony dowód. Zgodnie z treścią art. 458⁹ § 7 k.p.c. w takiej sytuacji sąd może ustalić taki fakt na podstawie twierdzeń stron, biorąc pod rozwagę całokształt okoliczności sprawy. W przypadku, gdy ustalenia wymaga rozmiar należnego świadczenia, stosuje się odpowiednio przepis art. 322 k.p.c. Zatem sąd ma prawo w wyroku zasądzić odpowiednią sumę według swej oceny opartej na rozważeniu wszystkich okoliczności sprawy. W orzecznictwie wskazuje się, że art. 322 k.p.c. ma charakter szczególny, a instytucja zasądzenia odpowiedniej sumy przez sąd może być stosowana jedynie w sprawach w nim wymienionych, o ile ściśle udowodnienie dochodzonej kwoty jest niemożliwe lub nader utrudnione⁴² oraz kiedy nie da się jej dokładnie ustalić na podstawie materiału dowodowego, który został przedstawiony do oceny sądu przez powoda⁴³. Wskazuje się, że w sprawie o naprawienie szkody art. 322 k.p.c. ma zastosowanie tylko wtedy, gdy powód wykorzystał wszystkie dostępne i znane mu środki dowodowe, a mimo to ustalenie wysokości szkody jest niemożliwe lub nader utrudnione⁴⁴.

Wydaje się, że jednak w przypadku dowodów wyłączonych na mocy umowy dowodowej mamy do czynienia z nieco inną sytuacją, ponieważ strony mogą posiadać dostęp i wiedzę na temat dowodów, jednak z uwagi na treść umowy dowodowej, której są stronami, nie mogą ich wykorzystać. Jedną z potencjalnych zalet wprowadzenia do procesu cywilnego umów dowodowych, która została także wskazana w uzasadnieniu do projektu nowelizacji k.p.c., jest przyspieszenie postępowania. W dyskusji na temat tej nowej instytucji pojawiły się jednak zarzuty, czy szybkość postępowania nie zostanie wprowadzona kosztem

⁴⁰ E. Marszałkowska-Krześ, komentarz do art. 458⁹; A. Borys, *Umowy dowodowe i ich praktyczne wykorzystanie w perspektywie projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, red. G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski, Warszawa 2019, s. 152.

⁴¹ R. Kułski, komentarz do art. 458⁹.

⁴² Wyrok SN z dnia 19 lutego 2010 r., sygn. IV CSK 320/09, Legalis; postanowienie SN z dnia 23 maja 1980 r., sygn. III CRN 51/80, Legalis.

⁴³ Wyrok SN z dnia 26 stycznia 2006 r., sygn. II CSK 108/05, OSP 2007, nr 3, poz. 29.

⁴⁴ Wyrok SN z dnia 19 grudnia 2013 r., sygn. II CSK 179/13, Legalis.

innych kwestii. Wśród podnoszonych wątpliwości wskazuje się na możliwość nadużywania umowy dowodowej przez silniejszą stronę danego stosunku prawnego. Nie jest trudno wyobrazić sobie sytuację, w której jedna strona, silniejsza ekonomicznie, narzuca drugiej korzystne dla siebie postanowienia w umowie dowodowej. Skutkiem takiego działania może być utrudnione ustalenie faktów w toku postępowania lub wymknięcie się spod reżimu reguł ustawowych niekoniecznie korzystnych dla silniejszej strony⁴⁵. Wychodząc naprzeciw tym uwagom, przepisem art. 458⁶ § 1 k.p.c. stronie, która nie jest przedsiębiorcą lub jest przedsiębiorcą będącym osobą fizyczną, umożliwiono złożenie wniosku o rozpoznanie sprawy z pominięciem przepisów o postępowaniu gospodarczym. W sytuacji skorzystania z takiej możliwości umowa dowodowa nie będzie mieć już zastosowania. Wydaje się, że nie powinno to wzbudzać większych wątpliwości z uwagi na to, że ustawodawca wprowadził instytucję umów dowodowych do postępowania gospodarczego, a skoro sprawa danego podmiotu zostanie przeprowadzana z pominięciem przepisów o postępowaniu gospodarczym, wówczas powołanie się na postanowienia umowy dowodowej stanie się niemożliwe⁴⁶.

Podsumowanie

Umowy dowodowe stanowią swoistą nowość w praktyce procesowej profesjonalnych podmiotów gospodarczych. Instytucja umów dowodowych sprawiła, że strony w sprawach gospodarczych mają możliwość kształtowania postępowania, w którym uczestniczą. Z wdrożenia tej instytucji płynie jeszcze jedna zasadnicza korzyść – stanowią gwarant, że żadna ze stron nie zostanie zaskoczona przebiegiem postępowania, wiedząc, w jaki sposób będzie się kształtować postępowanie dowodowe w sprawie. Docelowo instytucja ta może się przyczynić do przyspieszenia i zmniejszenia kosztów postępowania. Jednak należy zauważyć, że z uwagi na pojawienie się tego nowego elementu w procesie, a przez to też brak jeszcze ukształtowanej praktyki w tym zakresie, w początkowej fazie jego stosowania mogą się pojawić problemy z jego funkcjonowaniem. Nie da się wykluczyć, że elementami komplikującymi mogą być kwestie związane z podważaniem istnienia umowy, jej waloru prawnego czy treści⁴⁷. Z uwagi na brak doświadczenia funkcjonowania takiej instytucji w polskim porządku prawnym wydaje się stosowne ograniczenie jej stosowania do postępowań gospodarczych. Nie jest tym samym wykluczone, że w przyszłości instytucja ta zostanie rozszerzona do wszystkich postępowań. Praktyka stosowania umów dowodowych wskaże, w jaki sposób ta instytucja powinna ewoluować, w szczególności czy

⁴⁵ A. Stefaniak, *Onus probandi...*, s. 145–146.

⁴⁶ A. Arkuszewska, komentarz do art. 458⁹.

⁴⁷ Uzasadnienie druku sejmowego nr 3137, Sejm VIII kadencji, s. 106.

dopuszczalne będzie uwzględnianie w umowie dowodowej postanowień innej treści niż wyłączenie dowodów określonego rodzaju.

Bibliografia

- Arkuszevska A., komentarz do art. 458⁹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do ustawy z 4.7.2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych ustaw*, red. J. Gołaczyński, D. Szostek, Warszawa 2019, Legalis.
- Berutowicz W., *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1971.
- Borys A., *Umowy dowodowe i ich praktyczne wykorzystanie w perspektywie projektowanych zmian Kodeksu postępowania cywilnego* [w:] *Postępowanie cywilne – wprowadzone i projektowane zmiany 2019*, red. G. Jędrejek, S. Kotas, F. Manikowski, Warszawa 2019.
- Dolecki H., *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, Warszawa 1998.
- Fenichel Z., *Ciężar dowodu w kodeksie zobowiązań*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 11.
- Hahn Z., *Ciężar dowodu w procesie cywilnym*, „Polski Proces Cywilny” 1934, nr 16–17.
- Kulski R., komentarz do art. 458⁹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego*, t. III: *Komentarz. Art. 425–729*, red. A. Marciniak, Warszawa 2020, Legalis.
- Kulski R., *Umowy dowodowe w postępowaniu cywilnym (rozważania na tle prawnoporównawczym)* [w:] *Czterdziestolecie kodeksu postępowania cywilnego: zjazd Katedr Postępowania Cywilnego w Zakopanem (7–9.10.2005 r.)*, Kraków 2006.
- Kulski R., *Umowy procesowe w postępowaniu cywilnym*, Łódź 2006.
- Marszałkowska-Krześ E., komentarz do art. 458⁹ [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, red. E. Marszałkowska-Krześ, Warszawa 2019, Legalis.
- Mikuszewski W., *Dopuszczalność umów regulujących sposób prowadzenia dowodów w procesie*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1939, z. 3.
- Piasecki K. [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. I, red. K. Piasecki, Warszawa 2001.
- Radwański Z., Mularski K. [w:] *System prawa prywatnego. Prawo cywilne – część ogólna*, t. II, red. Z. Radwański, Warszawa 2019, Legalis.
- Siedlecki W., *Ciężar dowodu w polskim procesie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 1953, z. 7.
- Siedlecki W., *Czynności procesowe*, „Państwo i Prawo” 1951, z. 11.
- Siedlecki W., *O tzw. umowach procesowych* [w:] *Księga pamiątkowa ku czci prof. Alfreda Oha-nowicza. Studia z prawa zobowiązań*, Warszawa–Poznań 1979.
- Skąpski A., *Ograniczenia dowodzenia w procesie cywilnym*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1981, z. 3.
- Stefaniak A., *Onus probandi w procesie cywilnym*, Lublin 1972.

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie nowej instytucji w postępowaniu gospodarczym, jaką są umowy dowodowe. W artykule omówiono kształtujące się na przestrzeni lat poglądy polskiej doktryny w zakresie dopuszczalności zawierania umów dowodowych w postępowaniu cywilnym, gdzie rozważania te przede wszystkim dotyczyły umów dowodowych co do wyboru środków dowodowych oraz umów dowodowych co do rozkładu ciężaru dowodu. W artykule znajduje się ogólna charakterystyka umów dowodowych, po czym szczegółowo omówiono wprowadzone regulacje w tym zakresie w postępowaniu gospodarczym.

Słowa kluczowe: umowy dowodowe, postępowanie gospodarcze

EVIDENTIARY STIPULATIONS IN THE COMMERCIAL PROCEEDINGS – REFLECTIONS ON NEW INSTITUTION IN CIVIL PROCEDURE

Summary

The purpose of this article is to introduce the new institution in commercial proceedings – evidentiary stipulations. The article presents the views of the Polish doctrine that have evolved over the years as to the admissibility of concluding evidentiary stipulations in civil proceedings, where these considerations primarily concerned evidentiary stipulations as to the choice of evidences and evidentiary stipulations as to the distribution of the burden of proof. The article describes the general characteristics of evidentiary stipulations, and then discusses in detail the regulations introduced in this respect in commercial proceeding.

Keywords: evidentiary stipulations, commercial proceedings